

## HEGEDŰS IMRE JÁNOS

### Költő a magasban

Fekete Vince: Gyönyörű apokalipszis

A „vannak vidékek / gyönyörű tájak” szavakat Kányádi Sándor jegyezte le, s írta fel a kor falára. A mondializmus, a kozmopolitizmus, a balliberalizmus a gyökértelen, a rosszul értelmezett egyetemesség korában nem tehet mást a művész, kikanyarít egy részt az egészből, rendszerint a szülőföldjét, abba burkolózik, annak ütőerére helyezi az ujjbegyét, asszimilálja azt, de ő is beleolvad a kedves tájba, tárgyak, parcellák, patakok, domboldalak válnak beszédesekké ezáltal, állat, növény, felhő perszonalifikálódik, a szavak elsődleges jelentései metaforikus, szimbolikus jelentéstartalmakkal telítődnek.

Ilyen vidék Felső-Háromszék, Fekete Vince szülőföldje. Jelen idő itt a múlt, mitológiába illő, heroikus alakok állják a strázsát, ők fogják költőnk ceruzáját: Mikos Kelemen, Gábor Áron, Kőrösi Csoma Sándor, Apor Péter, Bod Péter. Régi idők intelmei, tanításai zsongnak, suttognak, susstorognak, a Vargaváros, Kézdivásárhely udvarterein a Nemere szél söpröget, és hogy földrajzilag is teljes legyen a kép, szivárvány ívű hegykaréj koszorúzza a kishazát.

Ha nem lennének írott, illetve íratlan szabályok az irodalommal bíbelődő szakírók számára, ha nem félne a recenzens, hogy megszólják ellágyulása, szubjektív elfogultsága miatt, akkor Fekete Vince frissében megjelent *Gyönyörű apokalipszis* kötetének egyetlen darabjáról írna: *Költő a magasban*.

Igaz, szérum kell hozzá, orvosi szaknyelven vérsavó, amely ha bejut a szervezetbe, csodát művel, megvédi azt a kórokozóktól, s garantálja a teljes, a Költő szavával szólva a „megnőtt életet” (Ady).

Azok a személyek rendelkeznek a szérum által kialakult immunitással, akik valamennyi ideig Kolozsváron éltek, ott laktak, akik megkapták a dózist a legenda Utunk irodalmi folyóirat delejes kisugárzásából, akik személyesen ismerték azt a csapatot, amelyik Európa peremén, félig-meddig a Balkánon világirodalmat hozott létre.

Dőre dolog lenne felsorolni a neveket, az egykori szerkesztőségnek jó néhány tagja Kossuth-díjas, inkább a prózaverszövegtanát kell megvizsgálni. Bizonyára jobb műfaji definíció is akadna, de ne bakafántoskodjunk a műfaji meghatározással, Fekete Vince érti a dolgát, szabályos sorok, strófák, rímek nélkül szövi szöttestét, s mesél, úgy mesél, mintha ő volna az antik tragédiák kórusa, hírt hoz a csatáerről, de nem *narrata refero*, amit olvasunk, nem a kívülálló szövege, ellenkezőleg, része, részese ő az egésznek, és vére, csontja, verejtéke azonos a hőskével.

Nincs gyümölcsözőbb médium az alkotásra, mint egy hangulatos szerkesztőség. Egy húron pendül ott minden társ, baráti, testvéri köztük a kapcsolat, mámoros hangulat lengi át a levegőt, vidám, mókás ugratások emelik a kedélyt, szertartás a kávé szürcsölése, alkoholtalalom nincs, de van gondolatszíkra, versmag, novellaötlet, folyik szakadatlan a regényfolyamok kanyargós ösvényeinek kitapogatása.

Milyen természetes, milyen hétköznapi, mégis ünnepélyes Fekete Vince költői beszéde: „Katica néni szalad a / kávéval, Mózes úr, cukrot nem tettem belé, maga

egy / tündér, mondja Mózes úr, isten-isten, mondjad, Mózes, / nevet Király, mit hoztál, van egy új viccem, mondja, / erre Szilágyi is visszafordul, azt a jóleső érzést, azt a / felvillanyozódást, amikor a csúnya üveg poharakba / beletölti a vodkát, azt a kegyelmi pillanatot..."

Igen, felvillanyozódnak, és kegyelmi pillanatokát élnek át a teremtés szenvedélyével megáldott/megvert alkotók, s úgy viszonyulnak egymáshoz, mint az ősember két száraz botja, amelyek a súrlódástól felforrósodtak és meggyulladtak.

Természetesen nem lehet lehorgonyozni a kötet egyetlenegy verse mellett, nem is lenne célszerű, mert gazdag, veretes líráról van szó. Ráadásul Fekete Vince rendszerint kilép a konkrét, való világból, vallomása szerint (Tózsér Árpádot is idézi) az lenne üdvös, ha a költészet a metafizikai világ kilencven százalékáról szólna.

Emiatt is éber, okos fejjel kell az egészre figyelni, ami már azért sem könnyű, mert Fekete kötetének négy ciklusát a prímszámokra építette föl, amellyel koncentrikus szerkezetet hozott létre.

A prímszámokról a *Magyar Nagylexikon* a következőket írja: „A prímszám olyan pozitív egész szám, amely csak 1-gyel és önmagával osztható. Ilyenek a 2, 3, 5, 7, 11, 13... A prímszámok a természetes számok között látszólag rendszertelenül, mintegy véletlenszerűen fordulnak elő, ugyanakkor eloszlásukat törvényszerűségek irányítják.”

A *Gyönyörű apokalipszis* kötet úgynevezett fejezetcímei tehát: 2., 3., 5., 7.

S összesen 12 versnek az alcíme: *TALPONÁLLÓ*.

Mihez kezdjünk mindezzel? Talán a *Nagylexikon* ebben is segít. A prímszám-tétel bebizonyításával seregnyi tudós (pl. Gauss) foglalkozott, a konklúzió a következő: „A prímszám-tételből az is következik, hogy a természetes számok növekedtével közöttük egyre ritkábbak a prímek.”

Nos, ez a „ritkább” jelző sejtet valamit, azt, hogy a világmindenségben a megfogható, a konkrét, a dőre anyag létezése nem egyértelmű, talán nem is létezik, művészeknek különösképpen ajánlatos a metafizikai, a transzcendens, a megfoghatatlan világ dolgaival, aspektusaival foglalkozni, a csupasz materializmus zsákutca, különösképpen az, ha a világegyetemre gondolunk, a kötet fülszövegében az áll, hogy „az univerzum anyagának kilencven százalékát nem atomok alkotják”.

Ne tűnjön az irodalomértelmező spekulációjának, ha szószerkezeteket, mondatföredékeket, sorokat ragadunk ki Fekete Vince kötetéből, és egymás mellé helyezzük azokat a verscímek megnevezése nélkül, csupán az oldalszámot adjuk meg:

„...a tudat vetkezik egyre...” (11.), „...a tér hirtelen / kitágul, középen egy nyílás, mint egy tátongó / lejáró kezdete...” (49.), „...elviselni e hömpölygő lét lassú áramlásait...” (52.), „...súlytalanul és súrlódásmentesen / rugaszkodott el, rugaszkodott el az egynemű, bójátlan / létezés ringató, hintázó, dobáló közegében...” (59.), „...már csak az átláthatatlan, / bensőséges, teljes védettség illúzióját keltő / sötétségre emlékezett...” (79.), „...asztán villámfény és csend és / némaság és üresség mindenütt...” (111.), „...a Rákóczi úton / fehér fénytajték sistereg...” (142.), „...távolról súlyos, / vattás gomolyag forog feléje...” (159.), „...előbb / elveszíti őt a térben, és lassan-lassan eltávolodik / minden az időben is...” (169.), „De így, időn és téren kívül, csak / mint mozdulatlan pára létezik” (209.).

Íme, Fekete Vince metafizikai, transzcendens, szürreális, itt-ott neoavantgárd világa! Az olvasó úgy érzi, a súlytalanság állapotába került, teste, lelke felszabadult, pontosabban megszabadult a földi nyűgöktől, illúziója támad, szabadon szá-

guldhat a kitágult térben, keze, pszichéje, agya a megfoghatatlan megfogására lesz képes.

És...

És nincs még egy költő a jelenkoraiak között, aki annyira két lábon járna a szilárd talajon, mint ő. Józanul és fantáziátlanul veszi számba a föld, a környezet, a táj, az emberlakta területek tereínait, és úgy meséli el az eseményeket, mint-ha szülőföldjének, Felső-Háromszéknek valamelyik disznópásztor, vadőre, szénégetője, asztalosmestere szólalna meg. A való világ határhelyzetei érdeklik, ezért lírája éppen annyira tárgyias, mint absztrakt.

Ez a kettősség hallatlan izgalmat generál az olvasóban, felcsigázza a fantáziánkat, sokkoló, de gyógyító hatással van nyelvérzékünkre, az érzékeny olvasóban honvágy keletkezik, Háromszék vonzásterét érzi, különösen, ha tudja, hogy Petőfi is itt akart letelepedni, itt akart fészket rakni Júliájával.

Fekete hűsége és felelősségtudata szülőföldjével szemben példamutató, de halk és szerény, nyoma sincs a harsogásnak. Nem kesereg a romlások láttán, visszafogottan szemlélődik, megoldást a filozófia gondolatrengetegében és a népi bölcsesség intelmeiben keres. Vállalja a közéletiséget, de a bajok, gondok, kataklizmák áttételesen, az értelem, az érzelem és a psziché szűrőrendszerén jutnak el az olvasóhoz, és katartikus élményt generálnak benne. Érzi az élet dinamizmusát, verssoraiban lüktet a mikro- és makrovilág.

Gyorsan meg kell jegyezni, hogy Fekete Vince nem tájköltő. Ő úgy dolgozik a nyelvi anyaggal, mint a mintás, cifra szőnyeget szövő asszonyok, akik hol a vetélővel, hol ujjbegyekkel illesztik, helyezik be a kifeszített fonalak közé a virággá, figurális alakká formálódó anyagot.

Ennek illusztrálására ugyanaz legyen a módszerünk, mint az előbbi, a fenti, annyi különbséggel, hogy ez esetben nem a megfoghatatlan, nem az ésszel fel nem érhető világról lesz szó, hanem a realitásokról, és nem is tárgyak neveit emeljük ki, hanem eseményeket, történés-magvakat. Fekete Vince páratlan leleményességgel tarkítja, színezi versszövegét azáltal, hogy a banalitás határát súroló eseteket, eseményeket az élőbeszéd stílusában mondja el.

Jöjjön ismét a gyűjtemény, a példaanyag, ez esetben nem hajszálpontosak az idézetek, legalábbis nem betűhűek, s az oldalszám, az idézőjel is elmarad. Ezeket olvasva azonnal érezzük, hogy most már nem a Költő absztrahált képzeleti világában úszunk, hanem józanul és fantáziátlanul, két lábbal járunk a földön:

„Büdös volt a tengeri fű a sezlónunkban. Az asztal mellett apja, anyja ültek tökmagozva. A vulkanizálóban nekik gurult egy be nem húzott kézfékkal hagyott kiskocsi. Nyár végén aztán apukám a szentléleki diszkóból hazakísérte anyukámat. Iparkodjatok a földekkel, vigyetek trágyát a tószegibe, vigyetek vagy két szekér ganyét. Cipelte ki a nagy huszonöt literes boroskorsót, cipelte ki a kamrából. Gyermekeparalízis következtében tizenennyolc éves korától járni, mozogni csak nehezen, azt is csak a házon belül tudott. Nekünk ott volt a mező, a domb, az erdő, mehetsz pityókát szedni augusztusban. A kisházon, az istálló egészségkárosító azbeszt hullámpala, azt is el kellett távolítani. Áthívta a szomszédja disznót vágni a félnótást hogy segítsen hogy ő mennyen bé az egy éven át lapát- és villanylél elvadított disznó pajtájába hogy ő tegye be a kötelet a szájába a lábára majd kezdje el kifelé vonszolni.”

Akárcsak a Van Gogh-képeken minden fontos itt, a bakancs, az ágy, a karos-szék, az asztalterítő, a küszöb, az ekevas, a ló, a szekér, az itatóvályú, felbecsülhetetlen érték az erdei út, a mezei ösvény, az aljban csordogáló patak, mert éppen ő látja, éppen ő látatja azokat, bűvös erő, személyes jelleg és őszinteség sugár-

zik mindenből, de ez törvény, több, mint törvény, csoda, hisz Háromszéken vagyunk, ezt a kishazát mindnyájunk számára foglalja el, veszi birtokába Fekete Vince, s mivel a líra erejével teszi, mindnyájunk otthona lesz.

S mégsem sistereg a kétféle nyelvi anyag, a kétféle stílus, nem úgy viselkednek, mint amikor vízzel találkozik a kráter oldalán lecsorgó láva, ellenkezőleg, egymásba olvadnak, különbözőségük csak a feszességet garantálja. Manapság divat Adyt idézni („Minden Egész eltörött”), de mindenek dacára, csak azért is mondjuk ki, hogy éppenséggel arra valók a költők, hogy a széttöredezett világ, a széttöbbant élet darabjait ismét összeillesszék.

A túlzottan költői szférából és a földközeli, a költőietlen tárgyak, dolgok tömkelegéből áll össze tehát a *Gyönyörű apokalipszis* kötet anyaga.

Nem csoda, mert az apokalipszis fogalma, tartalma sem egyértelmű. Köznyelvi értelemben *látomást* jelent, de ha szétszálazzuk, akkor egyrészt egy természetfeletti lénynek (Isten), valamint a Báránynak a Sátán elleni küzdelmét és az általuk megszabott jövőképet jelenti, ugyanakkor kozmikus méretű pusztulást és világvéget jósol. Száguldanak a végtelen térben az apokalipszis lovasai, rémalakok, halált, pestist, éhínséget, háborút hoznak.

Közelebb kerülünk Fekete Vince versszövegéhez, ha a *Jelenések könyvének* stílusát, a verses formát, a számmisztikát, a számszimbolikát, a gondolatritmust vizsgáljuk. Nem lehetetlen, hogy az olvasó fantáziája a prímszámoknál köt ki...

A kötet nyitó verse a *Gyöngygolyók*, a záró az *Álomszer...* Mindkettő kiesik a négy fejezetből, különálló egységek. Tovább lehet elmélkedni a számmisztikáról, a számszimbolikáról.

Néhány lírai szövegtest analitikus vizsgálata igazolhatja a fenti észrevételeket.

Kultikus vers az *Erdéj*. Már a cím is jelzi, különös módon, különös eszközökkel közelíti meg a kishazát. Köztudott, hogy nyelvünk fonetikus jellegét töri meg az *ly* jelenléte, *j* hangot ejtünk a kétjegyű mássalhangzó helyett. (Bernard Shaw egész vagyonát egy általa elképzelt lingvisztikai reform létrehozására hagyta, amely következtében az angol nyelv fonetikus lett volna.)

Fekete Vince egyrészt a teljes, a hiánytalan fonetikus magyar nyelvet használja, másrészt a székely nyelvjárás minden ízét-zamatát begyűjti. Ezen a szépen kikerekített nyelven történelmet ír, a székelyek történetét, akik a monda, a legenda szerint a honfoglalás előtt már itt voltak, akik a hunok leszármazottai, akik igazolják a kettős honfoglalás elméletét. Ezt a nagy ívű eseményt két és féloldalnál versbeszédben a népcsoportra jellemző huncutsággal, furfanggal találja, s azt a közhiedelmet erősíti meg, hogy székelyek tulajdonképpen mindenhol élnek, voltak ugyebár Bukovinában, most azok utódai Tolnában, Baranyában, Vajdaságban, vitézkedtek '48-ban, és a két nagy világháborúban sem ültek helyt. Rövid ízelítő kívánczik ide: „met mi részt vetünk a negy- / vennyócas szabadságharcba, / ágyút is öntettünk Gábor Áronnal, / s biza jó vót, ott vótunk mindenféle / háborúkba...”

Bizony, így beszél, legalábbis mostanig így beszélt az iskolázatlan székely Udvarhelyszéken, Csíkban, Gyergyóban, Háromszéken, a Maros mentén, sajnos, kiveszőben manapság ez az ódon, anakronisztikus nyelvjárás, Fekete Vince verse idővel nyelvemlék lesz.

Az egyén és a közösség egyesülésének példaértékű harmóniáját teremti meg ebben a versben, személye, művészvilága azonosul a székelység, az erdélyi magyarság érzelm- és gondolatvilágával, jelképesen szólva virág nyílik, gyümölcs terem ebből a kölcsönhatásból.

Nemcsak szóbeszéd tartja, szakírók is kijelentik, nem költő az, aki legalább egy szerelmes verset nem írt. Mind tartalmában, mind formájában rendhagyó a *Mire gondolsz?* költemény. Párbeszéd a költő és egy képzeletbeli lény között, tulajdonképpen önmagát szólítja meg, s a szerelem diagramját rajzolja fel. Ha összegyűjtjük a kulcsszavakat, a nagy klasszikus szerelmes versek definícióját kapjuk arra a kérdésre, mi a szerelem: a lélek, a szív rezdülése, a feltétel nélküli bizalom, az értelem, a gondolat, a tudás rokonsága, hasonlósága, de lehet lánc, bilincs is. Természetesen kimeríthetetlen a téma, a gondolatfutamok a végtelenben találkoznak: „– Mit jelent ő neked, meg tudnád nekem mondani? / – A SZEREM ő, s amit ehhez lehet még toldani.”

Az már kalandnak számít, ha azokat a verseit is ujjbegyre szedjük, amelyekben kilép megszokott világából, kilép a kishazából, és messzi égtájakon kalandozik. Legtávolabb a *Spektrum* című versében. Az Andok hegységben vagyunk, ott is az Atacama-sivatagban, óriási teleszkópokat szereltek be csillagvizsgálókba... Olyan szakszerű a leírás, bármelyik asztronómus becsületére válna.

Kibújik az olvasóból az örök kérdés: Miért? Ez nem a féltett kishaza, ez már az univerzum része, illetve a Föld és a világegyetem határmezsgyéje.

S mégis. Mégis csattan az érzelmi hevület és a feszes gondolat, a hűség himnusza szólal meg, az itt búvárkodó csillagászok himnusza: „...megesküsznek, / hogy soha, de soha nem válnak majd / el ezektől a hegyektől, felhőktől, az égtől... / S hogy megtanulnak majd újra élni...”

És van egy vers, amely kapujába ki van téve a tiltó tábla: Belépni csak felkeneteknek! Angol címe: *KNOCKIN' ON HEAVEN'S DOOR*. Magyarul: *Kopogtat a mennyország ajtaján*. Ezt a szöveget is dőltten, kurzív betűkkel szedte a kiadó, akárcsak a kezdő és záró verset. Tehát valaminek a központjában, valahol középben vagyunk.

Az illetéktelen belemagyarázás elkerülése végett csak néhány kulcsszó a versből: felhő, lég, lemondás, halál, test, mélység, magasság, vér, szív, hormon, anyag, föld, súlytalanság, mindenség, kéj, kín, gyönyör, szenvedés, mámor, bukás, lét, létezés.

Van egy irodalmi hely irodalmunkban, amelyhez hasonlítható Fekete Vince verse: Madách: *Az ember tragédiája*. A *Tizenharmadik szín*ben olvashatjuk: „S keblemben két érzés küzdelme foly: / Érzem, mi hitvány a föld, hogy magas / Lelkem lezárja, s vágyom el köréből; / De visszasírok, fáj, hogy elszakadtam. –”

Tehát a föld és az ég, a mélység és a magasság, az élet és a halál, a valóság és a transzcendens világ szféráit kell átszelni. A filozófia magasiskoláját járja az olvasó. Kell ilyen vers is.

Egykori művésztársakat is idéz, illetve siratja el őket: Szilágyi István (*Időfolyosó*), Farkas Árpád (*Milyen a színe az áfonyának?*), Kovács András Ferenc – KAF emlékére (*Hozzáférési pont*).

Ehhez a sokrétű lírához árnyalt nyelvre volt szüksége, kidolgozta azt is, kiváló formaérzéssel járja be a dísztelenség és a díszes, bonyolult versszövegek közötti teret, fő eszköze a paradox asszociáció, amely által szokatlan szomszédságba kerülnek egymással a fogalmak, a szavak. Sűrűn él az intertextualitás módszerével, és gyakori az enjambement és a parafrázis.

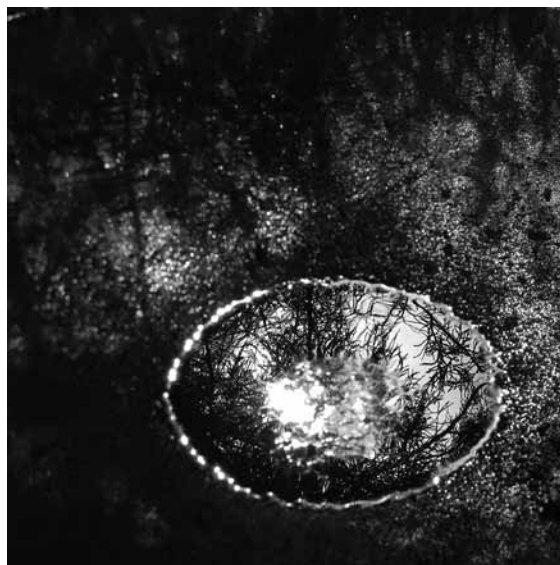
Nem lenne oktondi cselekvés végigjárni a mottók, a vendégművek nyomvonalát, szellemóriások, magyar és világirodalmi nagyságok vallomásai sorjázanak, s csak találgatni lehet, miért éppen ők, miért pontosan ez a mű, vagy miért éppen ez az axióma került a lap elejére vagy mottónak verscím alá. Szellemi rokona lenne Ezra Pound? Judit Schalansky? Emil Cioran? Gabriel García Márquez? Megválaszolhatatlan kérdések, hisz a világ művészei mind egy családból valók.

De vajon van köztük egyetlenegy, aki legközelebb áll szerzőnkhez, Fekete Vincéhez?

A találgatás az olvasó joga. Thomas Bernhard írta: „Minden nevetséges, ha a halálra gondolunk.” Közhely, ha azt állítjuk, a halál az élet kikerülhetetlen, áthághatatlan szakasza, része, sőt több annál, irgalmatlan radírgumi, ami kitörölheti az életút egész vonalát. Ezért tartja nevetségesnek az osztrák író a gondolatot, amely a halál lényegének, mibenlétének burkát szeretné feltörni.

Milyen jó, hogy záró gondolon nem kell töprengeni! Illyés Gyula halhatatlan versét vette át Fekete Vince egyetlen szó kicserélésével. *Haza a magasban* helyett: *Költő a magasban*.

Jól van ez így. Ott találkoztunk vele, Fekete Vincével, mert jó vele találkozni. A közismerten mostoha erdélyi életviszonyok ellenére nem hiányzik költészetéből az öröm és a boldogság érzete, erre ráhangolja az olvasót is, így emelkedett lélekkel, a szellemi kielégültség érzetével tesszük le a kötetet az utolsó oldal elolvasása után. (Magvető, 2024)



ARANYI SÁNDOR, *A vén fa* (Reflexió IV.), 2023, fényfestmény, 50x50 cm; *Egy csepp víz*, 2023, fényfestmény, 50x50 cm; *Hullámzás*, 2023, fényfestmény, 50x50 cm; *Rezonancia*, 2023-24, fényfestmény, 60x60 cm